

BUITEN

16^E JAARGANG N^O. 29.

ZATERDAG 22 JULI 1922.

HET „EERSTE ROME” IN „HET DERDE”. DE SIBYLLENTEMPEL VAN TIVOLI.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE, UIT HET ENGELSCHE VAN CARLTON DAWE (6)	BLZ. 338
DE BLOEMENTUIN, DOOR N. V.	„ 339
HET „EERSTE ROME” IN „HET DERDE” (SLOT) DOOR MAURITS WAGENVOORT	BLZ. 337, 340—345
ONZE MOLENS, DOOR CAROLINE VAN DOMMELEN	BLZ. 343
DE RELIQUIEËN VAN MONZA, DOOR K. L. SCHAMP	„ 345
DE GEVANGENTOREN TE MEGEN, DOOR DR. X. SMITS, GEÏLLUSTREERD	„ 346
MUSCHENVADER, DOOR M. LANGERHUIZEN	„ 346
HORNBERG, DE BURCHT VAN GÖTZ VON BERLICHINGEN IN 'T NECKARDAL, DOOR HUGO HEIN, GEÏLL.	BLZ. 346—347
WAT IS INSTINCT? DOOR C. BINGHAM NEWLAND (VERVOLG).	BLZ. 347
AMSTERDAMSCH HAVENGEZICHT, ILLUSTRATIE	„ 348
HET DOEL DER KLOKKEN, DOOR K. L. SCHAMP	„ 348

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cto.

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE.

EEN ROMAN VAN HET HEDEN EN VERLEDEN.

Uit het Engelsch van CARLTON DAWE.

6) (Geautoriseerde vertaling).

„HET noodlot wenkt”, antwoordde zij plechtig, „en de stervelingen volgen het na. Het is de wil der goden. Wij die anders wenschen te doen als het lot heeft voorgeschreven, zijn als stervelingen, die zich vermeten met open oogen in het bliksemlicht te staren. Medea, Medea!”

Zij sprak in voor hem onbegrijpelijke taal en toch maakte het diepen indruk op hem. Haar gezicht versomberde; tusschen haar wenkbrauwen verscheen een kleine rimpel.

„U weet natuurlijk wel, dat ik geen woord versta van wat u zegt?” vroeg hij lachend.

„Zij verstaat mij”.

„Denkt u? Zij schijnt er anders niet veel notitie van te nemen. Als ik mij goed herinner, was zij niet veel bizonders; had zij nog al een slechten naam en zoo meer. Heeft haar broer en kinderen vermoord — feitelijk zoowat iedereen die haar in den weg stond?”

Hij voelde dat hij met zijn absolute moderniteit eigenlijk uit den toon viel. In zulk een klassieke atmosfeer had hij de Attische taal moeten spreken. Hij voelde heel beslist, dat hij eigenlijk een gek figuur sloeg.

„Ik haatte haar, maar de waarheid moet gezegd worden! Euripides loog — voor vijf talenten. Haar kinderen werden gedood door de Corinthiërs in den tempel van Juno te Acraea. En niet zij, maar haar minnaar heeft haar broeder Absyrtus gedood. Ik zeg u, dat het zo is, ik die haar haatte”.

Die herhaling van het persoonlijk element in het gesprek, uitgesproken met zooveel blijkbaar oprechtheid, leek hem bijzonder grappig toe. En als zij er plezier in had die zonderlinge pose aan te nemen, zou hij toch een kniesoor moeten zijn om den humor van het geval te laten verloren gaan.

„Waarom hebt gij haar gehaat?” vroeg hij.

Zij keek hem aan met een blik, die hem deed schrikken.

„Neem mij niet kwalijk”, zei hij snel, „maar voor het oogeblik zou men werkelijk kunnen gelooven, dat gij al die menschen gekend hebt”.

„En als ik ze nu eens gekend had?”
„Nu, wij kennen ze allemaal — in zekeren zin. Ik had bijvoorbeeld een sterke voorliefde voor Belsazar toen ik nog een knaap was. Waarschijnlijk door het lezen van zijn feestmaal. U weet wel — Byron”.

„Soms tijds denk ik — maar het wordt niet helder voor mijn geest. Schaduwen worden werkelijkheid, werkelijkheid schaduw. Ik houd den wijnbeker in mijn handen — en zie! mijn handen zijn ledig. De vaste aarde verzinkt onder mijn voeten en wolken stijgen op en omhullen mij. Lang geleden, zoc schijnt het mij toe, en ver weg. En toch is dat lang geleden het heden en het ver-verwijderde niet”.

Zij hield op alsof zij zich inspande de gedachten vast te houden, die haar ontsnapten. Haar oogen verdonkerden door de intensiteit waarmee zij nadacht. Maar hij kon haar niet volgen. Wij allen geven ons wel eens aan droomen over, maar wie aan een obsessie toegeeft, heeft gevaar waanzinnig te worden.

„Irene zegt, dat gij in lang vervlogen tijden een machtige keizerin moet zijn geweest.”

„Maar er zijn geen lang vervlogen tijden en wat ik was, ben ik”.

„Wat zijt gij?” vroeg hij.

„Dat weet ik nog niet. Ik tracht na te denken, mij te herinneren. Soms... maar het zal mij alles weer voor den geest komen. Tusschen mijn geheugen en de herinnering ligt een diepe kloof, die ik tracht te overbruggen. Nog ligt alles in de schaduw, door bergen omringd, maar achter de in nevelen gehulde heuvelen rijst de zon op. Je weet hoe de zon opkomt achter de heuvelen en de aarde overstroomt? Wat donker is wordt dan verlicht en bij dat licht hervinden wij ons zelve.”

Hem werd het onaangenaam duidelijk, dat, als hij niet reeds op den verkeerden weg was geraakt, hij hard op weg was, dat hij daarop geraken zou. Hij vreesde alle macht over zichzelf te verliezen, als hij langer in die vreemdsoortig dwingende oogen keek.

„Hoe hebt u kennis gemaakt met mijn oom?” vroeg hij plotseling.

„Hij heeft mij gevonden.”

„Gevonden?”

„Tusschen de ruïnen van den tijd.”

Hij wendde zich zuchtend af. Die mystieke fantasieën, duister als de gedachten waaraan zij uiting trachtten te geven, waren niet van pas bij iemand die trachtte de realiteit van het leven te doorgronden.

„Ik sprak in ernst”, wierp hij tegen.

„Ik vind je 't aardigst als je ernstig bent, Bobbie”.

Onwillekeurig kreeg hij een schok. Bobbie! Dit eene woord bracht hem terug tot de wereld en het dagelijksche leven. Het werd een streeling op haar lippen, van oneindige en onvergetelijke lieflijkheid. En het eigenaardige was, dat zij zich er zelf niet van bewust scheen te zijn; voor haar was het precies als ieder ander woord zonder bijzondere beteekenis. Zij keek ondertusschen naar een spookachtige houtskool-schets van een Medusahoofd, een inderdaad opmerkenswaardig werk, in forsche lijnen gedaan.

„Eenmaal zal de tijd komen, dat ik zal weten, wat ook dit beteekent,” sprak zij.

Hij kon nauwelijks zijn ooren gelooven. Was het mogelijk dat zij, die hij als een wonder van boven-menschelijke kundigheden beschouwde, het verhaal van de Gorgoon Medusa niet kende?

„Ook een van die wonderverhalen uit uw geboorteland,” begon hij. „Medusa, van wie men zei, dat zij ieder die naar haar keek deed versteen. Nog een geluk voor die oude Grieken, dat zij zich niet vaak vertoende en dat Perseus haar het leven benam. Let u eens op de slangen in haar haar.”

Een beweging, een voorbijgaande schaduw, die men bij een ander een glimlach zou hebben genoemd, gleed langzaam over haar gezicht. Zij sprak niet, maar keek aandachtig naar de tekening, zichtbaar huiverend.

„Afschuwelijk idee”, zei hij uit sympathie.

„En als 't nu eens niet zoo was als de legende vertelt!”

„Wij gelooven in de legenden als zoodanig,” antwoordde hij lachend. „Het zijn interessante verhaaltjes”.

Zij antwoordde niet, zij scheen zijn opmerking zelfs niet te hooren, maar bleef als betooverd voor de tekening staan. En door een onbegrijpelijke kracht daartoe gedwongen,

deed hij hetzelfde, en hoe meer hij naar het hatelijk-schoone gelaat keek, hoe meer hij onder den indruk kwam van haar vreemde schoonheid. De artiest had zoo kunstig het haar gedraaid in een gelijkenis van wriemelende slangen, dat Grange bijna dacht ze te zien kronkelen als hij lang keek.

„Hebt gij haar ook gehaat?” vroeg hij. Het was min van hem, hij schaamde zich er zelf voor, maar hij voelde zijn ergernis groeien en wilde er uiting aan geven.

„O neen!” antwoordde zij, blijkbaar verbaasd. „Daar zij sterfelijk was, moest zij lijden zooals gij allen. En zooals het steeds gaat, beminde zij hem wiens hand haar doodde. Dat is wel het treurigste lot, gedood te worden door hen die wij beminnen. Als ik sterf” — haar blickscheen de nauwe wanden der kamer te doordringen en zich te verliezen in grenzenloze ruimte der oneindigheid — „dan hoop ik, dat deliefde van hen, die mij beminnen, mij zal voeren tot het leven”.

„Een echt Christelijke wensch”.

Het leek bijna op spot. Het zou zoo geklonken hebben, als hij had gedurfd. Zijn zeer moderne levensopvatting, versterkt door een neiging tot scepticisme, stelde het leven zelf bovenal. Hij hield volstrekt niet van een boven-natuurlijke levensbeschouwing en van al wat daarmee samen ging. Hij moest zich nog een positie in de wereld veroveren en leven te midden zijner medemenschen, en dat gaf hem genoeg te doen.

Bovendien hield hij van vroolijke meisjes, die gaarne bonbons snoepen en die van mooie kleren houden, meisjes die zich verheugen op den volgenden dag als een nieuwen prettigen dag. Hij wilde met alle genoegen toegeven, dat het geen heel hoog ideaal leek; maar als het een mooi meisje was met een opgeruimden aard, moest men een kniesoor zijn om op haar af te dingen omdat zij niet zoo geleerd was als bijvoorbeeld P. G. Greenshaw.

Zoo wilde hij denken, zoo had hij gedacht, tot hij die zonderlinge vrouw had ontmoet met haar vage fantaisieën over onderwerpen waaromtrent niemand zekerheid kon hebben. Zijn levens-filosofie was gegroeid en gevormd, en het was ondenkbaar dat hij zich rustig zou onderwerpen aan den invloed dier onvatbare fantaisieën die ten slotte misschien niet anders waren als een aangenomen pose.

„Dat is vreemd,” sprak zij.

„Wat?”

„Dat ik zou spreken als Christin, tenzij het Christendom alle deugden in zich vereenigt.”

„Zijt ge dan geen Christin?”

„Ik?” Zij scheen verbaasd. „Men zegt, dat ik ophield te leven, toen Pan stierf.”

„Dan moet ge een heelen tijd dood zijn geweest?”

Hij bespote haar en schaamde zich om zijn spotternij. Maar ging dat dan ook werkelijk niet te ver? Als 't nog even duurde, zou ze hem vertellen, dat ze Pan persoonlijk gekend had.

„Heel, heel lang”, antwoordde zij, blijkbaar zonder iets te merken van den spot, die in zijn woorden lag besloten.

Hoeveel moeite hij ook deed, hij kon dien zonderlingen intellectueelen kijk op de dingen niet begrijpen. Zij echter was blijkbaar zoo geheel opgegaan in haar klassieke studie, dat zij één was geworden met de schimmen, die, als sterfelijken of onsterfelijken, geleefd hadden in de oude mythen en legenden. Langzamerhand begon hij de belangstelling te begrijpen, die zij moest hebben opgewekt bij Peter Greenshaw. Deze waardige geleerde, die zelf leefde in de oude tijden en altijd groef in bedolven steden en in de overblijfselen van lang vergeten dynastieën, zou in haar een collega gezien hebben naar zijn hart. Maar hoe en op welke wijze had zoo 'n jong meisje zulk een omvangrijke en uitgebreide kennis opgedaan?

En zijn veronderstelling, dat het allemaal pose was, kon hem ook niet bevredigen. Het zou iets hebben kunnen verklaren, maar niet alles. Hij voelde dat het berustte op een onwettig ondergrond van realiteit. En toch leek het een onmogelijkheid, dat iemand die leefde in dezen tijd van haasten en arbeiden, zoo geheel in het verleden zou kunnen opgaan, dat het voor hem een integreerend deel van zijn bestaan zou vormen.

De eene vraag na de andere kwam op zijn lippen en bleef onuitgesproken. Hij had haar veel willen vragen, maar de dwaasheid der vragen die in zijn geest opkwamen was zoo in 't oog vallend, dat hij ze niet dorst uiten. Bovendien zag hij zeer goed in, dat hij zich op die manier bespottelijk zou maken en dat hij vast en zeker den indruk zou geven van een dom mensch, en dat is iets wat niemand, die zich zelf respecteert, graag doet.

Evenmin bevredigde hem de toon van spotternij, dien hij tegenover haar aansloeg, want in zijn hart moest hij erkennen, dat hij zichzelf bespote en niet haar; dat hij alleen op die wijze kans zag zich een houding te geven en te doen alsof hij zich niet bewust was van het gevoel van inferioriteit, dat hij in haar tegenwoordigheid had. In ieder geval, dat moest hij erkennen, liet zij er niets van blijken dat zij hem doorzag, vermoedelijk met de goedigheid van een meester voor een onwetenden leerling.

En zoo, dit alles zorgvuldig overwegend, moest hij ten slotte toegeven, dat hij absoluut niet wist wat hij er van denken moest. Ongetwijfeld zou zijn oom, bij zijn terugkomst, alles duidelijk kunnen maken wat nu onbegrijpelijk scheen. Nu die excentrieke oude heer dit opmerkelijk schepsel had gevonden, zou hij haar zeker als het prachtigste exemplaar uit zijn collectie beschouwen — een meening die hij, de neef, niet anders dan billijken kon.

Intusschen had zij de schets van het Medusahoofd opzij gelegd en keek aandachtig naar een mannenkop, die niet meer geheel in goeden staat was. Er ontbrak een oor aan, de punt van de neus was afgestooten en de tijd had het marmer leelijk gevlekt. Toch was het een prachtige kop, niettegenstaande den staat van verval waarin het beeld verkeerde, met fraaie, vastberaden lippen en een kin die wees op moed en flinkheid. Er hing geen etiket aan deze buste, waaruit bleek, dat P. G. Greenshaw niet wist wien ze voorstelde.

„Ik heb dat altijd een prachtige kop gevonden”, zei hij tot haar, „en ik heb er vaak over nagedacht wien het zou kunnen voorstellen.”

„Hoe is het hier gekomen?”

„Ik meen, dat mijn oom het ergens in Griekenland gevonden heeft.” Zijn topographische kennis was vermakelijk vaag. — Maar hij wist het blijkbaar geen naam te geven.

„De Professor weet wel wat van die dingen”, zei ze. (Hij dacht aan het antwoord, dat de oude heer vermoedelijk zou geven op dit nederbuigend-vriendelijk compliment). „Binnen zekere grenzen is Peter werkelijk een bijzonder bekwaam man. Wat ik het meest in hem waardeerde was zijn bescheidenheid.”

(Wordt vervolgd).

DE BLOEMENTUIN.

Juli is de maand van geuren en kleuren, in deze maand vieren de mooiste en voornaamste bloeiplanten hoogtij. Juist nu moeten we zorgen, dat onze tuin er schoon en netjes uitziet. Onze vaste planten moeten goed worden bijgebonden, de uitgebloeide bloemen geregeld worden verwijderd. Ook moeten we liefst bij zonnig weer goed schoffelen, daardoor geven we het onkruid geen tijd om op te groeien. Het gazon moet geregeld worden gemaaid. De uitgebloeide Rhododendrons moeten voorzichtig worden uitgebroken, dan gaan de jonge scheuten beter doorgroeien. De Lathyrus moet goed worden bijgebonden en de rijpe bloemen er van liefst geregeld worden geplukt. Reeds nu moeten maatregelen worden genomen voor zaadwinning. We kunnen dat doen door enkele mooie exemplaren met een bandje of stokje te teekenen. We nemen daartoe die verscheidenheden, die het sterkst en meest gedrongen van groei zijn. We nemen van deze planten alleen het beste zaad en gooien het andere minderwaardige van de plant af; dit voorkomt het volgend jaar onnoodig wieden. Zoodra we bemerken dat het zaad rijp is snijden we of plukken we het af, dit is beter dan te wachten totdat het overrijp is, want dikwijls heeft het zaad zich dan reeds verspreid. Nog zij vermeld dat we alleen het zaad bij droog zonnig weer moeten winnen en dan liefst midden op den dag, n.l. als de planten niet vochtig meer zijn door den dauw. We kunnen dan verder het zaad in de zon laten drogen en bergen het zoo op, dat geen vocht of muizen er bij kunnen komen. Natuurlijk vermelden we goed de soort, kleur, en het jaartal waarin gewonnen, op het zakje. Nog zij vermeld dat we het zaad laten in de omhulsels waarin het zit, in den winter kunnen we het dan wel eens schoonmaken, dat is dan meteen een goede inspectie. Aangezien reeds enkele vaste planten zooals Papavers, Akelei, Delphinium en andere gaan afsterven, moeten we reeds nu aantekeningen maken van onze vaste planten, die we van 't najaar willen scheuren of verplanten. Nu kunnen we nog zien waar ze staan, straks gaat dat niet meer. Cok dienen we te letten op de kleurenschaakering, wat dikwijls veel te wenschen overlaat.

30 Juni.

N. V.

NOMENTANERBRUG BUITEN ROME.

HET „EERSTE ROME” IN „HET DERDE”.

(Slot).

TWEE der volgende afbeeldingen doen zien hoe de antieke bouwwerken zich door de eeuwen heen hebben weten te hervormen — tot levende stichtingen in het leven van heden. Zie het plaatje op blz. 341 aan, dat den zoogenaamden Engelenburcht weergeeft, dus genoemd naar den gevleugelden bronzen aartsengel er boven op. Allereerst is de „Engelenbrug” op zich zelf een mooi bouwwerk, in zijn onderste gedeelten nog stammend uit de eerste eeuw onzer jaartelling. Over deze brug, langs den Engelenburcht, gaat men naar den *Borgo*, waarin de beroemde Sint-Pieter gelegen is. Zie haar kaden, welke eerst dagteekenen van de laatste dertig jaren. Jaarlijks overstroomde „de blonde Tiber” de laagste deelen der stad en het scheen de overheid de belachelijke meening deelde van den ouderen Plinius, die het „tegennatuurlijk” achtte den stroom te systematiseren. Maar deze Engelenburcht! Grootse graftempel eens van keizer Hadrianus en zijn opvolger Antoninus Pius in de eerste helft der tweede eeuw gesticht: een der schoonste en rijkste bouwwerken van Rome tot Belisarius de Eeuwige Stad had veroverd en de Goten hem en zijn aanhangers in 537 er uit wilden werken en haar reeds zoover in hun macht hadden dat de overlevende verdedigers nergens anders een schuil vonden dan in dezen graftempel der keizers uit de voorgaande eeuwen, toen Rome nog de geheele toenmaals bekende wereld beheerschte. De belegerden wisten er echter lang in stand te houden. Immers Hadrianus' mausoleum was uitteraard een geduchte versterking. Het gelukte eerst Totila de vesting te veroveren.

Onnoodig te zeggen wat het bouwwerk onder dit bedrijf van verdediging en aanval geleden had. Onder de Pausen werd het mausoleum afwisselend als verblijfplaats en vesting gebezigd, en zelfs nog in 1527 doorstond de Engelenburcht een vreeselijke belegering, waarvan Benvenuto Cellini ons zulk een levendige beschrijving heeft nagelaten, waarin hij zich de daad toeschrijft van, zonder het eerst zelf te vermoeden, onder de belegeraars een Prins van Oranje te hebben geschoten. Daarna werd de Engelenburcht een staatsgevangenis, tevens Pauselijke schatkamer. Thans is het belangwekkende gebouw, in den vorm, waarin wij het heden zien, die wel als

nacht en dag verschilt van de beschrijving ons over Hadrianus' mausoleum nagelaten, een historisch museum.

En wederom een andere afbeelding van oud bouwwerk door de middeleeuwen gewijzigd in het levende heden overgegaan: de Nomentaner brug over den Anio, zachtvloeiend stroompje, dat zich hier in de nabijheid met den Tiber vereenigt. De brug zelf is een hernieuwd Romeinsch werk, de bovenbouw dagteekent uit de middeleeuwen: verdediging voor den weg naar de Eeuwige Stad, later een tolgebouw. Op zich zelf is dit gebouw op de brug schilderachtig door zijn ligging boven de zachtvloeiende rivier met haar weergaloos betooverende oevers. Maar als bouwwerk uit de middeleeuwen is het ook opmerkelijk door zijn zwaluwstaartvormige kanteelen, welke aantoonen, dat het als verdediging diende voor de baronnen van Rome: het wereldlijk gezag, dat zijn hoofd vond in den Keizer, tegen den Paus, die de kanteelen zijner verdedigingen — men ziet het op den omringenden muur van den Engelenburcht — rechtlijnig liet bouwen. Overal waar de strijd tusschen Welf en Ghibelijn gestreden is en er sterkten uit over zijn, is dit het reeds dadelijk herkenbare verschil tusschen de ene en de andere partij.

Nu zijn wij buiten Rome gekomen en door de alleenstaande Poort van Drusus, veldheer die in den zoogenaamden „Drususgracht” ook in ons land een levensspoor heeft achtergelaten, bereiken wij de *Via Appia* en de „Campagna van Rome”. Nicolaas Pousin, de beroemde Franschman, had in de 17de eeuw van de omgeving van Rome de heerlijkste schilderijen gegeven door zijn begunstigers geroemd zonder dat de kunstenaar hun de oogen opende voor de schoonheid van dit heuvel-land. Inderdaad hadden de menschen toen geen oog voor de schoonheid der natuur. Men zegt, dat het de populariteit der romantische werken van Jean Jacques Rousseau is geweest, die leerde met schoone landschappen te „dweepen”, zooals men toen zei. De Campagna van Rome was beroemd om alles wat er in was voorgevallen, dat de beschaafde lieden uit vorige eeuw in door hun klassieke opvoeding zeer wel wisten, maar, eeuw: „weet U wat die beroemde campagna is? Het is een

verwonderlijke hoeveelheid elkaar opvolgende heuveltjes, dor en onbebouwd, ten eenenmale verlaten, droevig en akelig tot het uiterste. Romulus moet dronken geweest zijn, toen hij zulk een leelijk grondgebied uitzocht om er een stad te stichten". Afgezien van de laatste aardigheid, waarmee de geestige „President" zeker niet zijn naam gewonnen zou hebben, alles wat hij hier van de Romeinsche Campagna zegt, is volkomen waar, maar verleent haar in ons oog juist die weergalooze bekoring van weemoedige schoonheid. Madame de Stael noemde haar *une terre fatiguée de gloire*: een grondgebied afgemat door roem, en zeker: allereerst het weten, dat van deze golvende heuvelklingen de geschiedenis haar breedste en hoogste vlucht over de menschheid heeft genomen en is uitgevlogen tot ver in de Oostersche wereld, steeds langs dien Appia'schen straatweg, heden nog leidende naar Konstantinopel, welke overal langs zijn baan nog de bouwvallen der Romeinsche grootheid draagt, dit voorval schenkt aan dit landschap een ongekend ontzag.

Natuurlijk, de belangwekkendste bouwvallen vindt men in de nabijheid der stad zelf, al is het maar door een zoo eenvoudig baksteen poortje met groen overgroeid, waardoor heen de doode gladiatoren werden weggedragen uit het nog in zijn grondlijnen te volgen langwerpige Circus van keizer Maxentius! Verder op zijn daar de uitgestrekte bouwvallen van de heerlijkheden, welke eens de Villa van keizer Hadrianus waren, waarvan de tijdgenooten ons de nauwkeurigste beschrijvingen hebben nagelaten. Cp blz. 343 wordt een afbeelding gegeven van den tempel, dien hij daar, zooals elders, liet oprichten voor zijn melancholieken lieveling Antinous, die zich in den Nijl verdronk. Antinous' zachte en schoone gelaatstreken zijn door tal van beeldhouwers in marmer vereeuwigd. Doch terzijde van den weg gelegen leidt dit ontzaglijke bouwvallenveld, waarin de wandelaar dagen lang kan omzwerven, ons wel te lang van den Appia'schen straatweg af. Zie hem hier dan met een deel der oud-Romeinsche bestrating in zijn weergalooze poëzie met het donkere groen zijner cypressen en pijnen zich onafzienbaar slingerend door de Campagna, links en rechts terzijde van den weg de twee duizend-jarige grafmonumenten in hun weemoedige bouwvallen, dubbele herinneringen aan dood en vergankelijkheid. Men moet weten, dat de voorname families in de oude steden der Romeinsche beschaving ieder aan den hoofdweg een eigen grafmonument bezaten, meer dan een soms, tot mijlen en mijlen ver. Zoodat ook deze prachtige monumenten den reiziger reeds opleidden naar de stad; de dooden wezen hem den weg naar de levenden. Zijn alle namen historisch bewezen, welke men aan deze grafmonumenten in hun bouwvallen toekent? Gemakshalve willen wij het maar gelooven, dat de eene grafheuvel is opgericht voor het stoffelijk overschot der legendarische Horatiussen en de andere voor hun tegenstanders de Curiatiussen, wier titanenstrijd door Corneille's *Les Horaces* zoo prachtig is verlicht. Wie die dit treurspel kent, herinnert zich niet hoezeer het in Camille's vervloeking van Rome:

„Voir le dernier Romain à son
dernier soupir,
Moi seule en être cause et mourir
de plaisir!"

een sterken climax vindt?

Dergelijke herinneringen worden wakker als gij wandelt op den Appia'schen straatweg. Want blijf maar t'huis, ga maar nièt naar Italië, nièt naar Rome, nièt naar welk land met mooie historie gij wilt, als gij daarheen niets anders mee neemt als 'n zware zak met duiten. Het zou wel gemakkelijk wezen, het zou tergend zijn als de eerste de minste poenkerel, die geld genoeg heeft om op reis naar Italië te gaan, daar zooveel genoot als hij of zij, die door langdurige studien zich der inwijding der Italiaansche schoonheid heeft waardig gemaakt. Dit is nièt het geval. Het lijkt er niet naar. Slechts dat wat men aan kennis en liefde in een land gebracht

DE BOOG VAN DRUSUS.

heeft, neemt men er, maar verrijkt, uit mede. Maar om op den Appia'schen straatweg terug te komen: een der schoonste en gaafste grafmonumenten is die van Cecilia, dochter uit het beroemde geslacht der Metella's en het laat het beste zien wat de voorname Romeinen onder grafmonument verstonden. Het latere Romeinsche baronnengeslacht der Caetani had er op zijn beurt in de middeleeuwen een vesting van gemaakt, oorzaak waarom nog heden de bovenrand der tombe gekroond wordt door de zwaluwstaart-kapiteelen, welke wij reeds opmerkten aan de Nomentaansche brug.

Aldus gaat de Appia'sche straatweg in zijn prachtige wendingen voort naar het naburige gebergte en op zijn hoog-

DE ENGELENBURCHT.

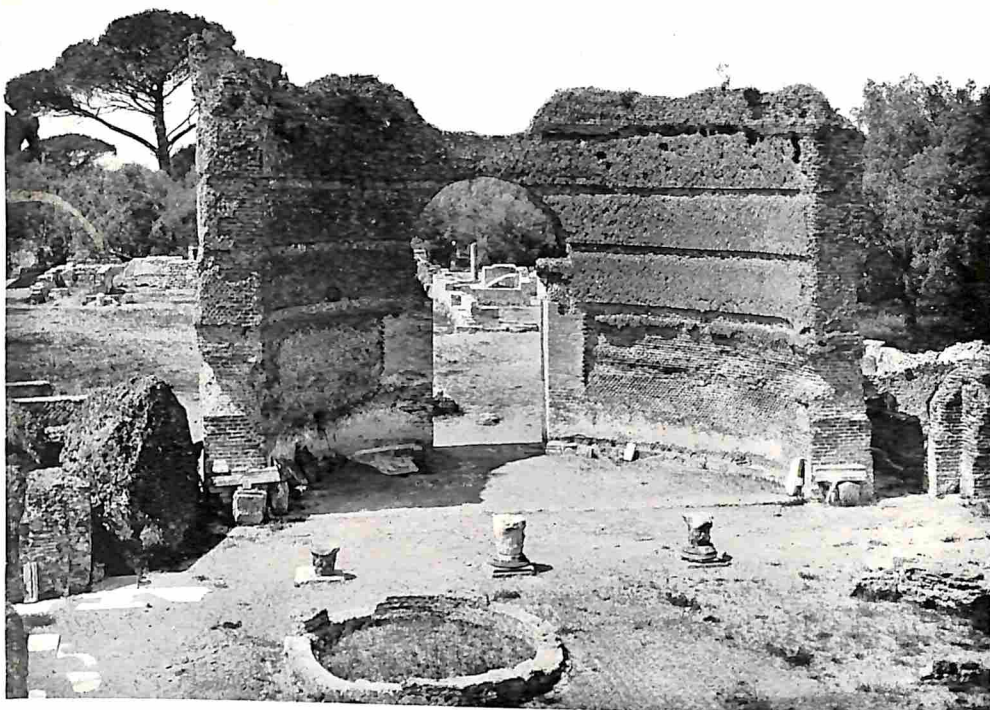
ste punten kan de wandelaar de Campagna overzien. Dan merkt hij ook in alle richtingen de bouwvallen op van de grootsche steenen waterleidingen, welke van Rome, toen reeds, de rijkst-bewaterde stad ter wereld maakten. Gelukkig zijn ze niet alle hopeloos vernield, zooals de brokstukken op de karakteristieke afbeelding op blz. 345, welke wel heel en al de weemoedige poëzie doet gevoelen, van „dezen bodem afgemat van roem”. De „President” de Brosses had gelijk: de Campagna van Rome is droevig schoon. Geen mensch dan enkele schaapherders, geen beest dan kudden ver verspreide schapen met hun waakschen hond, en deze nog niet eens het geheele jaar door. Want de Romeinsche Campagna is door de eeuwen heen een gevaarlijk en gevreesd malaria-land geweest, wijl de bewatering nog steeds niet is gesystematiseerd, ondanks al de schatten, welke de pauzen er aan ten koste hebben gelegd. Het wordt tijd dat er wat Hollandsche ingenieurs heen gaan om er een gezond land van te maken op gevaar af dat zij er dan ook de sombere poëzie van zullen verjagen. De herders en hun kudden gaan 's zomers naar de bergen, waar het gezonder is. Dit trouwens hebben zij door alle eeuwen gedaan. Het eenige blijde geluid, dat door de Campagna weerklinkt,

winter en zomer, is het bellengerinkel, waarmee de muilieden voor de aardige huifkarretjes worden vervroolijkt, waarin de beroemde wijn der omgeving van Rome naar stad wordt vervoerd. Pas op, dat ge met deze karvoerders geen twist krijgt! Maar hoe zoudt gij, harmlooze vreemdeling? Want zij zijn vaardig met het mes. Doch als gij hen, onder een of ander zijn voorwendsel, zeg om hun den weg te vragen, even laat stil staan, zult gij hooren, dat zij in hun Frascatiaansch dialect even gevat zijn als zij, hun ruw uiterlijk ten spijt, een innerlijke welgemanierdheid bezitten, heel het Zuid-Italiaansche volk eigen, een welgemanierdheid welke zich zoo fijn in haar antwoorden schakeert, dat zij het „m'nheer ja”, nog beleefder vindt dan het „ja, m'nheer”, en het daarom wel eens bij voorkeur bezigt.

Als in een verheerlijking van de klassieke schoonheid van Rome en zijn omringende Campagna zien wij dan Tivoli bereikt, hoog op den berg boven de schoonst-denkbare water-vallen, die echter, jammer genoeg veel schoonheid verloren hebben, wijl dienstbaar gemaakt aan elektrische werken, den ronden bouwval van wat wordt aangewezen als eertijds een tempel der Sibylle. Het kan evengoed een Vesta-tempeltje geweest zijn of een aan de Venus der Opgaande zon gewijd, zooals er ook in Rome zulk een klein rond tempeltje is, echter lang zoo schoon niet als dit. Deze bouwval is, ook door zijn verheven ligging boven de ruischende watervallen, van de lieflijkste bekoring. Ik wil U wel in vertrouwen zeggen, dat er niet ver af een goed restaurant aan verbonden is. Wat dremmel, wij zijn menschen van tweeërlei bezie-ling: geestelijke en stof-felijke. Het tempeltje van Sibylle is schoon, het omringende landschap nog schooner, want hier, op sommige plekken, is de Campagna tot ver weg te overzien en koepelt Sint-Pieter aan het ge-zichtseinde als een baken in de golvende landzee. Gaarne vertaal ik hier ten slotte wat Maurice Paléologue in zijn studie over Rome van den Appia'schen straatweg en de Campagne zegt, want hij geeft daarvan een mooie beschrijving. „De Appia'sche straatweg roept, ongewoon welsprekend, heel het oude verleden (van Rome) op. Zoover het oog kan gaan belijnen de in puin gestorte graftomben zijn richting. Hier en daar steekt een stuk marmen-puin: grafschrift, kapiteel of bas-relief tus-schen beerenklauwkruid, venkel en braamstruiken in het gras uit. De bestrating van den weg is nog zooals in den tijd, waarin de voetstappen in maatgang der marcheere-nde legioenen er op weerklonken. Verweg, in de vlakke, strekken de brokstukken der water-leidingen zich naar het

DE DOODENPOORT VAN HET CIRCUS MAXENTIUS.

BOUWVAL VAN EEN EERTIJD AAN ANTINOUS GEWIJDE TEMPEL
IN DE VILLA VAN HADRIANUS.

Sabijnsche gebergte uit, net als gewonde Titanen, die hun uiterste krachten inspanden om hun gebergte te bereiken. Zelfs op klaarlichten dag is dit landschap droefgeestig. Het wordt tragisch tegen het vallen van den avond. De gloed der ondergaande zon werpt er als 't ware een purperen lijkkleed over: men waant een onmetelijk onheil te beleven: den langzamen dood van een wereldrijk, de hecatombe van een geheel volk. De verflauwing van het licht bezit hier een wanhopigen weemoed, welke aan het verhevene grenst. Maar niet ongestraft houdt men zich voor een dergelijk schouwspel op. Een doordringende koude bevangt uw hart; een eindeloze droefheid slaat u ter neder. Het schijnt of alles wat men lief heeft sterven gaat".

Dit is de weemoedige, soms zelfs de smartelijke indruk, door de Campagna van Rome opgewekt. Is het dan een profanatie wanneer men daar boven, in Tivoli, bij het mooie Sibylletempeltje het glas met uitmuntenden wijn „*dei Casielli*” opheft om door een dronk van het zoete gif, de zoete gave van god Bacchus, zich opnieuw te kunnen zeggen, dat men het leven lief heeft, hoe dan ook, wijl bij den weemoed van de Romeinsche Campagna de onschuldige blijheid groeit harer edele wijnen? MAURITS WAGENVOORT.

Onze molens.

'T Is maar 'n heel klein, en 'n heel onbekend dorpje, mijn nieuwe woonst; — en menig rechtgeaard Nederlander zal er misschien nog nimmer van gehoord hebben. Als ik het opgeef, — m'n nieuwe adres, dan vragen de kennissen: „Rijswijk aan de Maas; — waar ligt dat?” —

't Is dan ook 'n verscholen plekje, daar achter den breeden dijk van 't „Overmaasche” land. Maar de boerderijen zijn kloek en frisch en prachtig! 't Zijn nobele huizingen onder de geweldige rieten daken, die fluweelig glanzen, — alsof 't zwaar velvet is, waaronder ze verdekt liggen. — Je voelt en speurt de welvaart in dit alles, en niet 't minst in de rust, die alles beheerscht. 't Gejaag van het stadsbestaan ontbreekt hier geheel; de arbeid van elkeen gaat hier rustig zijnen regelmaat. Nu pas merk je, hoe enerveerend het leven in de

grootte stad is, door het verschil van jezelf en de buitenmensen. — Ik zou 't 'n zegening vinden, als die rust ook mijn deel werd.

Zooals de meeste dorpen hier in de streek, strekt het zich voor 't grootste gedeelte uit in de lengte; langs den dijk, met hier en daar 'n buurtje, dat iets verder landwaarts in gaat. Van den dijk af is het landschap eene verrukking.

Holland is toch wel echt een waterland, en zijn innigst en meest karakteristiek schoon zijn toch de rivieren en wateren. Hoevelen onder ons kennen echter die rivieren? Wij weten, dat voor de vreemdelingen onze vaarten en onze molens zoo'n apart beeld van natuurschoon vormen, dat zij er dagreizen voor over hebben, en wijzelf? — Onze molens, die wijd en zijd door ons heele lieve mooie landje verspreid staan, — zoeken wij ze op? — Misschien dat ze ons zelfs niet eens opvallen, als wij in den trein ze voorbij snellen.

Maar om van zoo'n natuurschilderij te genieten, moeten wij er ook niet met razenden stoomvaart voorbij jakkeren. Het echte zuivere genot moet langzaam genoten worden. En dan is er niets zoo geëigend als een boottochtje. De dure reiskosten

worden dan tegelijk uitgeschakeld, en voor wien het genieten der Natuur in 't vrije, echte „buiten” hoofddoel is, voor hem zijn er nog andere wegen, die ons land doorkruisen, dan „de ijzeren weg”. — Daar zijn de wandelpaden, — de fietswegjes en... last but not least... de waterwegen!

Laat ik van hier uit beginnen met zoo'n waterreisje!

In Woudrichem, aan 't veer, kan ik op de boot. Met de „Bosscheboot” bijvoorbeeld. — Ze steken het vlagje voor ons uit, ten teken dat er passagiers mee moeten. — Wat 'n typisch oud stadje, dat Woudrichem. 'n Ander keer, misschien op 'n winteravond, vertoonen wij 't u in dien tooverlantaarn der verbeelding en van 't verleden! — O! de beelden en plaatjes zijn vol innige, vriendelijke bekoring. Maar nu in den jubel van den jongen zomer, — nu zien wij uit over het snellende water van de rivier. — Kijk! dat daar met die twee hoektorens, dat is Loevestein! Parmantig doen aan deze zijde de „wallen” om Woudrichem. — 't Is hier 'n strategisch hoofdpunt, — maar ons laat 't koud! Wij vinden de vrouwen en meisjes veel meer 'n punt van interesse. Allemaal met de emmers aan 't juk halen ze haar water uit

DE VIA APPIA BIJ ROME MET GRAFHEUVEL DER HORATII.

DE VIA APPIA BIJ ROME MET DEN GRAFHEUVEL DER CURIATHI.

de rivier. Typisch „Hollandsch” ook alweer, die jukken! —

Is dat onze boot? — Nee, — dat 's de veerboot op Gorinchem! Wij worden „langs zij” geroeid in dat jolletje. De „Bosscheboot” blijft 'n eindje van den wal. Zóó!... niet zenuwachtig doen, als 't kleine laddertje over de reeling wordt uitgehangen. Ja! 't bootje schommelt en deint mee, — maar zulke waterrotten als wij van den bloede zijn, — wij worden toch niet zoiets vinden, als wij op die wijze in Sorrento bijvoorbeeld aan boord van de Napelsche boot zouden moeten klauteren; of in Noorwegen, om 'n fjordreisje te maken. Waarom is dit dan minder typisch?....

Ons „jolletje” is al weer los, en 't schippertje roeit al weer met gelijke, breede, kalme slagen terug naar den wal.

Wij stoomen in de breede vaargeul. Wij passeeren de zeilschepen, die stroomaf en wind mee 'n geweldigen gang hebben. Altijd en altijd weer is zoo'n zeilend schip iets onbeschrijfelijk majestueus. En van 'n fiere schoonheid; schoon van nobele lijnen en schoon van kleuren, die 'n heel eigen tint verkrijgen, door de speling van lucht en licht. —

't „Stadje” ligt daar nu al achter ons, als 'n leuk oud prentje; er boven rijst de oude toren, — en.... er boven rijst.... De Molen!

Zoo is 't eerste, wat je van Gorinchem ziet ook alweer: 'n Molen — en 'n Toren! —

En héél den tocht door, zie je ze opdoemen: — de Molens! Onze molens! — En boven de stadjes en steden tronen de torens. De Molens en de Torens van ons land! —

Nu varen wij maar tot Dordrecht, — of tot Rotterdam. Het riviergezicht en het polderlandschap blijft zich zelf gelijk en wisselt toch bij iedere wending van de rivier.

Aanlegsteigers en sloopstimmerwerfjes langs de dijk-glooiingen. Dan, daarachter, komen de huizen over den dijk gluren. Daarachter ligt het landleven. Daarachter leeft het eigen hart van ons vruchtbare land. Daar wordt gezaaid

en gemaaid! gespit en geploegd! Daar gedijt Holland's rijkdom!

Je ziet ze, — zoover het oog reikt: de koeien in de vette malsche weiden! — Je ziet de zilveren strepen van de slooten en de breede moirélinten van de vaarten. En daarboven wentelen de molens hun dolle wieken! Sjoep! — en.... sjoep! — Weer 'n wenteling! — en nog één! Gestaag door!

Tot in de steden staat ze nog; onze molens!

Het gewraakte Rotterdam, de stad, die niet op veel schoons kan bogen, — ten minste niet op.... hoe zal ik dat zeggen: op kalm-idyllisch schoon, — Rotterdam, niet de gigantische geweldige pracht van zijn haven en wat daarmede in verband staat, — Rotterdam heeft tóch plekjes, waar het lieve schoon der molens 'n stadsbeeld toover, zoo specifiek mooiHollandsch dat het de moeite loont, deze hoekjes even op te zoeken. Ja! 't zijn plekjes buiten de „en vogue” zijnde bezienswaardigheden van ons land. Ik zei 't u vooruit: stiefmoederlijk bedield waar 't onze belangstelling betreft. Dáárom mischien nog wat onbegrepen.

Hoe zong van Alphen:

„Ziet hier, lieve wichtjes
'n Bundel gedichtjes!

En wilt ge er meer
Ge moogt er naar vragen
Wanneer ze U behagen!

Met een kleine variatie, omdat het geen gedichtjes zijn, maar krabbeltjes naar de Natuur, zeg ik 't zelfde: „En wilt ge er meer! — ge moogt er naar vragen, — wanneer ze u behagen!”

Molens.... ze zijn er in ons land zoo vele! Ze wentelen den tijd uit boven de heide zoowel als boven de weide. Ze staan langs het water en ze staan op den heuvelrug. Ze geven Nederland z'n eigen praal, onze Molens.

CAROLINE VAN DOMMELEN.

DE RELIQUIEËN VAN MONZA.

DE domkerk van Monza, in de provincie Milaan, de kathedraal van Sint Jan, in het jaar 595 gesticht door Theodolinde, de godvruchtige koningin der Longobarden, bondgenootte van paus Gregorius den Groote, bevat niet alleen de sarcophaag der stichtster, maar ook verscheidene reliquieën, die aan haar herinneren en hoogstmerkwaaardig zijn voor de kennis der Christelijke kunst uit de VIe en het begin der VIIe eeuw. In de eerste plaats noemen wij als zoodanig een aantal oliekruikjes. Sedert de IVe eeuw, zoo lezen wij bij Prof. Reusens in zijne „Archéologie Chrétienne” werden uit Jeruzalem oliën meegebracht, ontleend aan de lampen, die nacht en dag brandden vóór het Heilige Graf en andere heilige plaatsen. Weldra werden ze ook genomen uit de lampen te Rome, ontstoken vóór de graven der apostelen en martelaren. Aan deze oliën werd een miraculeuze kracht toegekend, waarom de Roomsche Kerk zich van dergelijke oliën bij hare sacramenten bedient. De pausen en bisschoppen zonden de oliën aan de kerken, aan vorsten en andere personen van hoogen rang. Deze oliën bevonden zich in platte, glazen of metalen kruikjes of pullen met nauwen hals. Paus Gregorius de Groote (590—604), zond aan koningin Theodolinde vijftien dergelijke kruikjes, waarvan thans nog een aantal in de kathedraal van Monza worden bewaard; sommige van glas, andere van lood, welke laatste van inscripties en afbeeldingen zijn voorzien. Eigenaardig van opvatting is opeen daarvan de voorstelling van Maria boodschap. Het Vatikaansche museum bezit eenige exemplaren van zilver, op een voet en met dunnen hals. In het koninklijk archeologisch museum in de Halpoort te Brussel worden twee oliekruikjes bewaard, afkomstig van St. Mennas, die in het jaar 303 onder Diocletianus in Egypte werd onthoofd. Een Grieksch opschrift laat geen twijfel omtrent de herkomst en de oorspronkelijke bestemming dezer reliquieën.

Tot de schatten der kathedraal van Monza behoort verder de beroemde IJzeren Kroon, aldus genoemd, omdat zij aan de binnenzijde een ijzeren band bevat ter hoogte van ongeveer vijftien millimeter, volgens de legende gesmeed uit een der nagelen van het Kruis van Christus. Zooals men weet, liet keizerin Helena, de moeder van Konstantijn den Groote, opgravingen doen in den rotsachtigen bodem van Jeruzalem en vond daar niet alleen het Kruis des Heeren, maar ook de nagelen. Deze laatste kwamen later in het bezit van paus Gregorius den Groote, die een daarvan ten geschenke gaf aan koningin Theodolinde, die daarvan voor de kroning van haar gemaal, Agilulfus, in 593, een kroon liet vervaardigen, die later in de kathedraal van Monza werd bewaard. Het is een gouden kroon, ongeveer zeven centimeter hoog, verdeeld in zes geëmailleerde vakken, gescheiden door rijk gedecoreerde spijlen of spangen en versierd met drie boven elkaar geplaatste kostbare stenen. Met deze kroon werden de koningen van Lombardije gekroond, voorts Karel de Groote, de meeste Duitsche Keizers en Koningen tot Karel V, in 1805 Napoleon, in 1838 keizer Ferdinand van Oostenrijk als regent van Lombardije. Sedert 1859 berustte de IJzeren Kroon te Weenen, werd in 1866 aan Italië afgestaan en is thans weer terug in de kathedraal van Sint Jan te Monza.

Eenmaal bezat de domkerk ook nog een gouden kroon, bezet met

GRAFGEDENKTEEKEN VOOR CAECILIA METELLA, OPGERICHT TEN TIJDE VAN KEIZER AUGUSTUS,

diamanten en paarlen, in 't begin der VIIe eeuw aan de kerk te Monza geschonken door Agilulfus, koning der Longobarden, echtgenoot van Theodolinde. Deze kroon werd in 1804 gestolen uit het cabinet des médailles in de nationale bibliotheek te Parijs, waar ze toen gedeponerd was, en is ongetwijfeld in den smeltkroes terechtgekomen.

Gelukkig bestond er een nauwkeurige afbeelding van. De kroon was vijftientachtig millimeter hoog en op haar band stonden vijftien figuren, voorstellende Christus tusschen twee engelen en de twaalf apostelen. Elke figuur was geplaatst onder een boog van loover, gedragen door twee gedraaide kolommen. Op den binnenrand las men de inscriptie: Agilulf. Grat Di Vir Glor, Rex totivs Ital. Offeret sco Johanni Baptiste, ecla Modicia” dat zal moeten gelezen worden: Agilulfus, Gratia Domini, Vir gloriosus, Rex totius Italiae. Offeret Sancto Johannis Baptiste in ecclesia modicia” en beteekent: „Agilulfus, door de genade Gods, verheerlijkt man, koning van geheel Italië, moge offeren aan den heiligen Johannes den Dooper in de Kerk”. De beteekenis van het woord „modicia” is niet duidelijk.

Deze kroon werd niet vervaardigd om het hoofd van den Longobardischen koning te omvatten, maar tot opluistering van het altaar in de Sint Jans kathedraal, het was dus een

BROKSTUKKEN VAN EEN VIADUCT BUITEN ROME NABIJ DE VIA APPIA.

lichtkroon. De altaarkronen waren gewoonlijk van edel metaal, met kostbare stenen bezet en behoorden in de geheele Latijnsche periode tot de rijkste altaarversierselen. Ze waren massief of à jour bewerkt, vijf of zes centimeter hoog en vanuit het midden hing een klein met diamanten bezet kruis met dito hangers en stak onder de kroon uit. Daar deze kronen uitsluitend voor het altaar vervaardigd werden en te groot of te klein om het hoofd te omvatten, werd nu en dan door een souverein aan het altaar de kroon geschonken, waarvan hij zich van te voren als insigne zijner koninklijke waardigheid had bediend.

De ridderorde van de IJzeren Kroon werd door Napoleon ingesteld na zijn kroning in 1805, in 1814 opgeheven en 22 Februari 1816 door den Keizer van Oostenrijk als civiele en militaire orde weder ingesteld.

K. L. SCHAMP.

De gevangentoren te Megen.

Megen was weleer een graafschap, dat als souvereine heerlijkheid aan Brabant leenroerigheid bewees. De graven van Megen, n.l. Frans Albert van Croy en zijn opvolger Alexander, uit het Duitsche Huis van Velen, verdedigden hunne onafhankelijkheid tegen de Staten-Generaal, die nà 't heengaan der familie van Croy in 1666, bij akte van 30 November 1671 plechtig erkend is geworden. Van de twaalfde eeuw tot Napoleon toe heeft Megen zich steeds geducht en onafhankelijk doen gevoelen. De graven van Megen behoorden reeds in de vijftiende eeuw, kort na de oprichting van het Gulden Vlies te Brussel, tot de Ridders dezer hoogste Orde. De eerste Ridder was Guy de Brimeu. Hun kasteel is in 1610 gesloopt en op de puinhoopen ervan werd 'n Clarissenklooster gebouwd. Voor zoover ik heb kunnen nagaan is er van 't oude stadje Megen niet veel meer bewaard, dat aan de beroemde haast onafhankelijke vesting van weleer herinnert. Enkel de hierbij-afgebeelde „Gevangentoren”, die blijkens zijn stijl tot 't midden der zestiende eeuw behoort. De toren was wel door middel van een schansmuur aan den vestingwal verbonden, doch diende niet als bolwerk of defensiemiddel bij 'n aanval. Hij is hersteld na de totale vernieling der stad onder de veldheeren graaf van Hohenlo in September 1582 en in 1586 onder den Hertog van Parma.

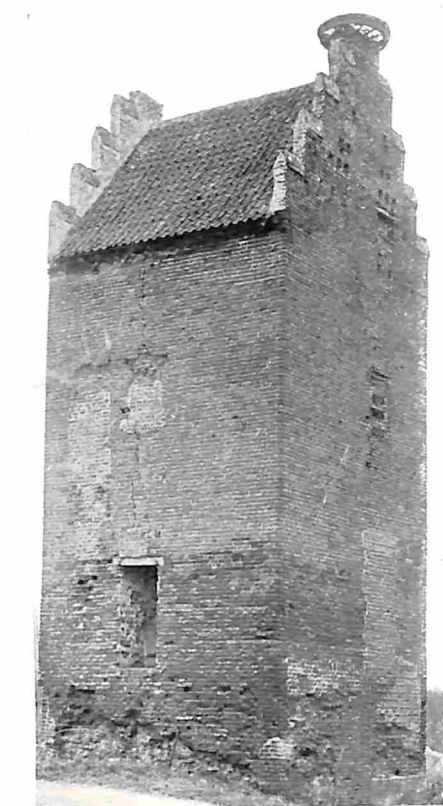

Foto Rijksbureau v. d. Monumentenzorg.

DE GEVANGENTOREN TE
MEGEN.

DR. X. SMITS.

MUSSCHENVADER.

DE hoeveelste generatie het in dat jaar was, weet ik niet; we begonnen te tellen half Februari, toen we boven in den nog kalen wingerd het eerste jongemusschen-gesjilp hoorden.

Maar we zijn sindsdien den tel kwijtgeraakt....

Het kroost, waarvan ik spreken wou, was in Augustus zoover, dat het uitvloog, en bestond uit drie aankomende, aardige musschendochters.

We zagen het viertal, vader met de kindertjes, vaak achter het huis zoeken naar voedsel.

Er lagen altijd wel wat uitgeschudde broodkruimels.

Ik kan het nooit nalaten, de vogels op die manier te lokken, hoewel mijn naam moppert, dat ze onze dorperwtien stelen. Het is zoo, maar ik hou nu eenmaal van dat brutale straatvolkje, en daar heb ik wel een paar doperwtien voor over.

Onze musschenvader nu, kwam vast een paar maal daags met z'n kinderen, om de kruimeltjes op te pikken. Dan zocht hij eerst een bekje vol bijeen, terwijl de meisjes hem volgden, sjilpend, met hangende, trillende vlerkjes en de bekjes begerig wijd-open. En de aardige, zorgzame familievader keerde zich dan om en stopte voorzichtig het vergaderde voedsel in de hongerige bekjes.

Elke dochter kreeg altijd eerlijk een beurt en pa behield niets voor zich alleen.

De moeder zag ik nooit meekomen, en ik heb me vaak verbaasd, waar ze toch zitten kon.

Dagen lang genoten we van het aardige tooneeltje. Het

verwonderde ons vaak, dat papa zoo lang volhield. De dochters konden al lang zelf eten, en nog eischten ze altijd maar, dat hij niet alleen het eten voor ze zocht, maar het ze ook nog in de snaveltjes gaf. Tot eenmaal het hem leek te gaan vervelen.

Ik zag ze op een middag in den tuin komen aanvliegen. Op het tuinpad lag een groote broodkruimel, zoo'n echte, mooie, groote, witte waar een musch een misdaad voer doet....

Ze streken er dichtbij neer, maar zagen hem niet dadelijk.

Eén van de jongen kreeg hem echter al gauw te pakken en sleepte hem een eindje van de anderen weg.

De twee zusjes vlogen papa na en vroegen op hun gebruikelijke manier om eten, maar papa bleef onverschillig en pikte zelf hier en daar iets van 't pad op.

Daar kwam hij in de buurt van zijn gelukkige derde kind, dat smulde van haar lekker hapje, en opeens.... srrrt! Voor ik wist, wat er gebeurde, had pa het fijne maaltje van zijn dochter weggekaapt, vloog ermee op en was in een oogenblik buiten het gezicht. Hij had lang genoeg gewerkt voor zijn kinderen, meende hij.

Nu, dat vond ik ook, maar toch, om hun het dagelijksch brood dan zoo maar uit den mond te stelen....! M. LANGERHUIZEN.

Hornberg, de burcht van Götz von Berlichingen in 't Neckardal.

IN 't aan natuurschoon en geschiedkundige herinneringen zoo rijke Neckardal is op een vooruitspringende hoogte van den bergrug langs den Neckar de bouwval van den burcht Hornberg gelegen. Hoewel ook andere talrijke burchten in het Neckardal in vroegere dagen van strijd een belangrijke rol hebben gespeeld, zoo als bijvoorbeeld Horneck en Neckarsteinach, is toch Hornberg de door de Duitschers meest geliefde en bezochte ruïne, want aan haar knoopt zich de naam vast van den bekenden 16e eeuwischen ridder met de ijzeren hand, Götz von Berlichingen. Van hieruit heeft de oude vechtjas vele zijner avontuurlijke tochten ondernomen, hier heeft hij zijn levensbeschrijving gemaakt, die door Goethe zulk een hooge beteekenis zou krijgen, en hier is hij den 23 Juli 1562 in den ouderdom van 81 jaar gestorven.

De overblijfselen van den burcht geven nog maar een flauwen indruk van zijn vroegere sterkte. Zijn ligging was voor een versterkt kasteel uitermate gunstig. Aan de zijde van het dal waren eenige muren en de nog thans bestaande, sterk vooruitspringende ronde toren, voldoende om den burcht daar te beschermen. Maar aan de andere drie zijden is het hoofdgebouw in den loop der tijden door opklimmende ringmuren buitengewoon versterkt, in 't bijzonder nadat de burcht in 1474, 1480 en 1504 ingenomen was. De eerste dezer ringmuren rijst reeds hoog boven den voorburcht, de tweede, van vier ronde torens voorzien, staat weer een trap hooger, en de rondom door gebouwen en hooge muren omringde burchtkern verheft zich vooral in 't Noorden als derde terras. Aan den smallen binnenhof zien we de bouwvallen van twee woongebouwen; het eene, op den berg uitzijnde, is het door Götz in 1550 gebouwde riddersverblijf. Gelijkvloers bevonden zich de vertrekken voor de huishouding, het dienstpersoneel, enz.; de eenige verdieping echter werd geheel door de statige ridderzaal ingenomen. Een in 1573 door Philipp Ernst von Berlichingen opgerichte traptoren bracht de verbinding tot stand met de hooger gelegen vertrekken, en met den „Berchfried” *) en den ringmuur. Thans is de burcht, zooals reeds gezegd werd, een bouwval geworden, maar hij maakt ook in zijn vervallen toestand nog grooten indruk, en is in hooge mate schilderachtig.

*) Berchfried of Bergfried, vergelijk Bellrood, is de naam van den tot laatste toevluchtsoord dienenden hoofdtoeren van een burcht.

De burcht Hornberg behoort ongetwijfeld tot de eerwaardigste kasteelen van de omgeving. In 1184 wordt hij in de oorkonden voor 't eerst genoemd; in 1259 kocht bisschop Hendrik II van Speier den burcht, en schonk hem aan een lid van het geslacht Horneck. In 1516 kocht Götz von Berlichingen hem van den beruchten roofridder Konrad Schott von Schottenstein en in de 46 jaren, die de ridder hier doorbracht, heeft de in een merkwaardigen overgangstijd geborene er den geheelen chaos beleefd, waaruit de Hervorming, die een nieuw tijdperk aankondigde, te voorschijn kwam.

De ridder met de ijzeren hand heeft ook nog voor het tegenwoordige geslacht veel aantrekkelijks. Zeker, hij was een kind van zijn tijd, waarin ruwe eigenrichting, en wreed geweld aan de orde van den dag waren. Maar hij was een eerlijk man uit één stuk, die voor zijn overtuiging en voor dat wat hij voor goed hield, tot 't uiterste vocht, een man die wederrechtelijk benadeelden of onderdrukten steeds ter zijde stond zonder ooit daarvoor eenige belooning te vragen of te ontvangen. Eerlijkheid, betrouwbaarheid, moed en innig godsvertrouwen, ziedaar de mooie trekken van den door de tijdsomstandigheden op avontuurlijke wegen gedrongen ridder. Juist om deze eigenschappen is hij ons zoo sympathiek.

HUGO HEIN.

WAT IS INSTINCT?

door

C. BINGHAM NEWLAND. (Vervolg).

MAAR zoodra de vleugels, zij het nog zoo gering, achterwaarts getrokken worden, ontstaat er onmiddellijk beweegkracht en zonder dat de vleugels iets helpen, schiet de vlieg het luchtruim in.

Het valt te begrijpen dat er slechts een heel geringe wijziging in den stand der vleugels noodig is om deze bewegingen te veroorzaken. De zweefvlieg is niet alleen tot zweven in staat, maar kan zich omkeeren zonder van haar plaats te komen, of langzaam en voorzichtig naderen; en wat wel het merkwaardigste is, ze kan zich *achteruit* bewegen. Hiertoe zijn alleen dieren in staat, die vliegen onder „hoogen druk” als 't ware, daaronder begrepen de echte kolibrie's.

Ik kan niet uit eigen ervaring spreken, maar ik stel me voor, dat een kolibrie zich ook achterwaarts uit een moeilijken toestand verlossen kan, laat ons zeggen uit een buisvormige bloemkroon(?). Dat terugtrekken geschiedt nooit verder dan strikt noodzakelijk is in zoo'n geval, maar men kan het bij de bombylius duidelijk waarnemen; (zoo ook bij de nachtuilen (stellatarum, fusiformis en bombylifomis), en vrij stellig bij de grootere soorten (celerio, elpenor, convolvuli, enz.), maar daar deze in de schemering vliegen, is het moeilijk betrouwbare waarnemingen te doen). Volgens mijn theorie zou een achterwaartsche beweging ontstaan, als de vleugels een graadje meer naar voren werden gebracht dan bij den neutralen stand.

De wonderbaarlijke nauwkeurigheid, de *volmaaktheid* van deze verrichtingen kan men slechts aan den Alwetende toeschrijven, zich openbarend in het schepsel. Dit is inderdaad een zinloze uitdrukking. Hoe gebrekkig en onvoldoende mijn beschrijving ook is, het is een onbetwistbaar feit, dat de zweefvlieg volkomen in overeenstemming is met haar omgeving, wat bewijst dat ze niet maar zoo'n stofje is worstelend tegen de elementen, maar evenzeer een deel der natuur als de zon aan den hemel.

HOOFDSTUK XIII.

DE GELUIDEN BIJ DE DIEREN.

De bioloog gaat bij zijn waarnemingen in de natuur evenzeer op zijn gehoor als op zijn gezicht af, ja meer nog eigenlijk, want de ontelbare natuurgeluiden komen hem van heinde en ver in de ooren, en terwijl een mensch slechts *ziet* wat zich vóór hem bevindt, kan hij naar alle richtingen hooren. Zoo is het vaak een geluid, dat het eerst zijn aandacht trekt; hetzij een directe uiting van het een of andere dier, of een geluid door zijn bewegingen veroorzaakt.

Oefenen en aankweken van den gehoorzin zijn van het uiterste gewicht. Daarom zorgt een waar natuurliefhebber in de eerste plaats allerlei geluiden te leeren kennen, tot die oefening een spontaan, onbewust vermogen wordt. Dan is hij in staat veel te begrijpen van wat er om hem heen gebeurt en van het soort leven dat in zijn nabijheid bestaat.

Weinig dieren zijn geheel stom, ofschoon 't mogelijk is, dat wij ze niet alle kunnen hooren. Onder de gewervelde dieren, die door longen ademen, bestaat er geloof ik niet een, dat op zijn tijd geen hoorbaren klank kan uiten. Toch zijn er gevallen mogelijk, die onze aandacht zijn ontgaan. Ik heb er bijvoorbeeld nooit van gehoord bij het bokje (*Scolopax gallinula*). Ofschoon dit zwijgt gedurende de wintermaanden, is het zeer onwaarschijnlijk dat deze vogel geen geluid zou kunnen geven.

Schoon er in de Dierenwereld geen eigenlijke taal in gebruik is, bestaan er wijzen van uitdrukking, die er vrijwel mee gelijk staan, geluiden, die verschillende beteekenissen hebben en waarnaar dientengevolge gehandeld wordt, al gebeurt dat onbewust. Zoo onderscheiden we duidelijk loktonen, angstgeluiden, vreugdekreten, klanken die smart en klanken die welbehagen uitdrukken. Blijdschap uit zich bij de vogels in den vorm van gezang, misschien wel de heerlijkste exoterische uitdrukking van bovenaardsche gelukzaligheid in de geheele natuur. Verder is 't vogelgezag spontaan en alnaargelang der soort zeer verscheiden. Uitingen die nergens aan ontleend noch aangeleerd zijn, maar die onmiddellijk en onbewust ontspringen aan het Oneindige, dat is: Liefde, Schoonheid en Waarheid.

De vogelliederen — sommige tenminste — zijn echt welluidend en hebben een buitengewone aantrekkelijkheid voor al wie van natuur houdt. Dit komt misschien door het *reine* van zulke muziek, die ons (de menschheid) in onmiddellijke verbinding met het Goddelijke brengt. Een korte, heerlijke wijle wanen we ons boven de wereld van bewustzijn uitgedragen en in het rijk der Werkelijkheid aangeland. Eenzelfde soort gewaarwording ondergaan we, wanneer we de volmaaktheid, de verrukkelijke schoonheid der bloemen aanschouwen, die dezelfde, maar zwiigende uiting is van zielsverrukking. Zoo'n heerlijk, met geen woorden te beschrijven oogenblik, zal menigeen herkennen, die zich dergelijke ervaringen kan herinneren, en weet dat het niet altijd zoo is wanneer hij naar een bloem kijkt of naar een zingenden vogel luistert. Neen, het komt alleen dan, wanneer de omstandigheden er zich toe leenen, „het onnaspeurlijke verband der dingen” is verkregen, en dan ook onmiddellijk; want deze blik „achter den sluier” is *inwendig* (onbewust) en niet van ruimte of tijd afhankelijk.

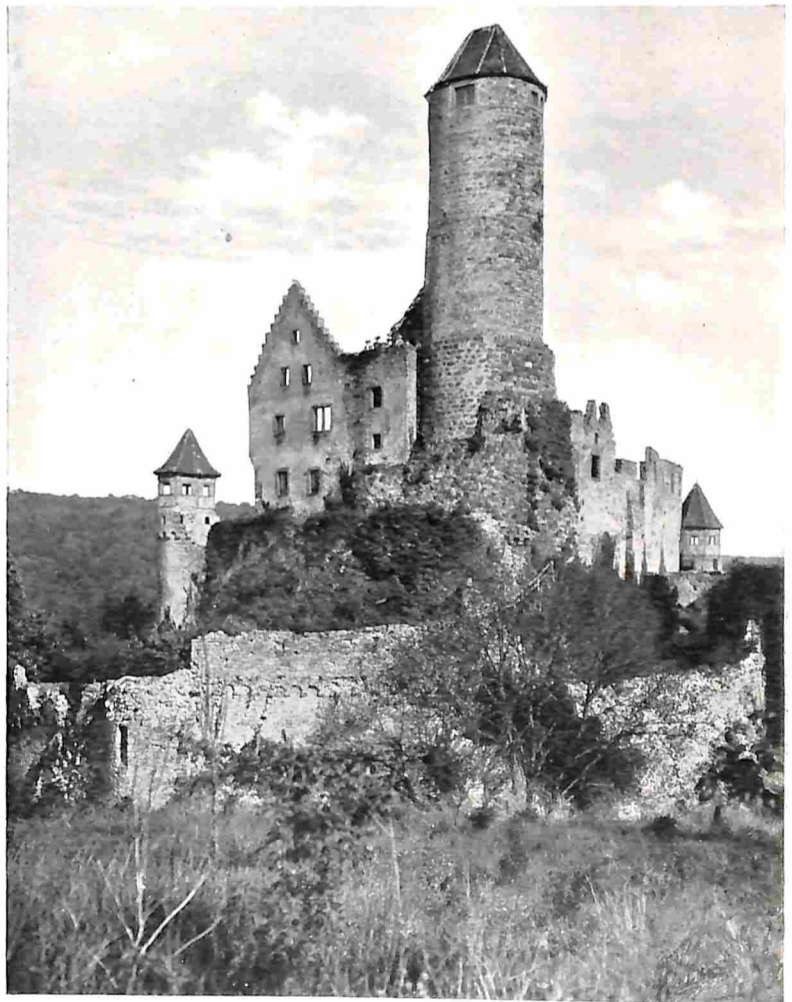

Foto H. Hein.

HORNBERG, DE BURCHT VAN GÖTZ
VON BERLICHINGEN.

Het dunkt mij iets zeer eigenaardigs in de natuur, dat haar blijdschapsklanken lang niet alle vocaal zijn; een groot gedeelte zou men, vooral onder de insecten, „instrumentale” muziek mogen noemen. Insecten hebben niets dat overeenkomst vertoont met het menselijk oor, en toch staat het vast dat zij geluid onderkennen; en zelfs geluidstrillingen, die door hun snelheid ver boven ons menselijk waarnemingsvermogen vallen. De voelsprietten zijn stellig de organen om 't geluid mee op te vangen, ook geuren en andere trillingen, die wij mogelijk niet kennen. Het „snorren” van vleugels, het „tikken” en 't „gezaag” (Cicadae) zijn alle van de instrumentale soort; zoo ook dat eigenaardige „piepen” dat de doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*) voortbrengt: al deze uitingen hebben hun beteekenis en doen hun dienst in de natuur.

Dan zijn er veel vogels (vreemde soorten inbegrepen), die instrumenten „bespelen”. Allerlei soorten van spechten gebruiken een klankbord: een stuk van een hollen boom, met opzet uitgekozen, dat, zoodra de vogel er met zijn snavel op tikt, een geluid geeft als tromgeroffel, op een stillen dag wel een halve mijl ver te hooren. Maar hoe luid het ook weerklinkt, toch is de plaats er van moeilijk te bepalen. Iemand die onbekend is met dit geluid, zal zich nooit voor kunnen stellen, dat het door een vogel gemaakt wordt, zelfs door een heel kleinen vogel, waar het den kleinen bonten specht geldt. Hoe dat „snorren”, dat stellig niet minder, allicht meer dan zestien maal per seconde geschiedt, met zoo'n verwonderlijke snelheid kan gebeuren is een mysterie.

Het „blaten” van de watersnip (*Scolopax gallinago*) is nog een hoogst merkwaardig voorbeeld van avondmuziek, en hoe het gebeurt is nog niet uitgemaakt.

Ikzelf heb elke gelegenheid aangegrepen om dienaangaande waarnemingen te doen zoodra er zich een voordeed, en ik ben er van overtuigd, dat het „snorren” veroorzaakt wordt door de vleugels van den vogel, en niet door den staart, zooals vaak beweerd wordt. Maar daar de snip zich gewoonlijk hoog in de lucht bevindt als deze voorstelling gegeven wordt, zou 't voorbarig zijn tot een stellige verklaring te komen. Hoe 't ook zij, wanneer we haar met een kijker nauwkeurig volgen, zullen we merken dat we de snip, zoodra 't geluid weerklinkt, naar de aarde zien duiken, bijna alsof ze viel, met uitgespreide wieken, die echter iets teruggetrokken zijn. Tegelijkertijd trillen de vleugels, niet door een spierbeweging, want ze zijn op dat oogenblik stijf en onbeweeglijk, maar door de drukking der lucht, die door de groote slagpennen gedreven wordt. Dit heeft tengevolge, dat die slagpennen, hard en buigzaam als staal, trillen en zoo het „blatende” geluid veroorzaken dat we hooren.

Nu zijn daarentegen de staartpennen van een snip buitengewoon zwak en zouden dus niet licht op zoo'n behandeling reageeren. Het zal vermoedelijk wel bij persoonlijke opvatting blijven, daar het niet waarschijnlijk is dat we ooit dichter bij den „blatenden” vogel zullen komen dan tot nog toe. En 't beteekent ook niet veel; het is voldoende dat wij 't geluid kunnen hooren en weten dat het *instrumentaal* en niet *vocaal* wordt voortgebracht.

Ofschoon de oorzaak van deze onbewuste uitingen eigenlijk overal dezelfde is, wordt het „trommelen” van de snip op geheel andere wijze uitgevoerd als 't met de vleugels trommelen van andere soorten. Hierover zal ik het later echter hebben, wanneer ik de hoendervogels behandel.

Nu we toch aan dit onderwerp zijn, zou ik uit mijn naam een beroep willen doen op natuurliehebbers. Ze moesten

eens al hun aandacht schenken aan twee Britsche soorten om er achter te komen of de liefdeuitingen daar vocaal zijn, ja dan neen, en wel aan den kwartelkoning (*Crex pratensis*) en aan de nachtzwaluw (*Caprimulgus*). Wellicht heeft niemand er ooit over gedacht dat die zaak nog aanleiding tot vragen zou geven, maar mij persoonlijk voldoet het niet, dat deze uitingen vocaal zouden zijn, en ofschoon ik het zoo nauwkeurig mogelijk onderzocht heb, ben ik niet tot een bevredigende oplossing gekomen. Ik was er nog het dichtst bij, toen ik dien kwartelkoning op een hoogen oever hoorde „snorren”. Na een heel eind door een natte sloot te zijn gekropen, was ik er in geslaagd den vogel op een afstand van een paar voet te naderen, toen het mij voorkwam, alsof het geluid, hoe dan ook veroorzaakt, niet vocaal was. Zoodra ik mijn hoofd ophief en zoo in één lijn met den oever kwam, hield het „snorren” onmiddellijk op en zoo mislukte mijn poging helaas.

Wat de nachtzwaluw betreft zijn de moeilijkheden nog grooter, want wie haar wil waarnemen, wordt daarbij altijd in meerdere of mindere mate door de duisternis belemmerd.

Bij sommige dieren gaan die vocale en instrumentale geluiden vergezeld van de wonderlijkste, om niet te zeggen belachelijke vertooningen, waarvoor ze zich om den indruk te verhoogen prachtig uitdossen. Anders dan mode is bij de menschen, zijn zonder uitzondering de mannetjes in gala en stappen pralend en dansen zelfs om te pronken tegenover hun minder schitterende gezellinnen, die zich on-

dertusschen koel onverschillig houden en doen of ze er zich niet van bewust zijn; wat van hun standpunt beschouwd ongetwijfeld ook het geval is (ze redeneeren immers niet).

Al zulke vertooningen zijn onbewuste uitingen der natuur, waarin zij haar verrukking openbaart op het hoogtepunt harer volmaaktheid — het liefdegetij, wanneer de Levenskracht tot het uiterste geprikkeld is en ten slotte gaat voortbrengen, het levensbeginsel overbrengen op weer een volgend geslacht.

(Wordt vervolgd.).

Foto C. Steenbergh.

AMSTERDAMSCH HAVENGEZICHT. BIJ DE SUMATRAKADE.

HET DOEL DER KLOKKEN.

Ik ben het volkomen met den geachten Heer F. W. Drijver eens 1), dat het doel der klokken oorspronkelijk geweest is booze geesten te verdrijven. Al heb ik dat niet uitdrukkelijk gezegd, het blijkt voldoende uit hetgeen er gebeurde bij het beleg van Sens, toen de klok geluid werd om den vijand, den verpersoonlijkten boozen geest, op de vlucht te jagen en in Utrecht bij de opvordering van het lijk van Bonifacius, waar de booze geesten ook door klokgeluid werden bekampt.

Dat men van het doel der klokken later iets anders gemaakt heeft, blijkt uit het vervolg van mijn artikel, en in onze dagen zal wel niemand uit het klokgebrom vóór den aanvang der godsdienstoefening de woorden: „Ga, ga!” verstaan, maar wel: „Kom, kom!”

Wat de vertaling van „compello” aangaat, heb ik met „weerkaatsen” eenvoudig „terugwerpen” bedoeld, evenals de echo den klank „weerkaatst” of „terugwerpt”. De beteekenis ligt trouwens voor de hand, als men denkt aan het Engelsche werkwoord „to compel” dat o.a. ook „bedwingen” beteekent. De bedoeling was dus, dat de bliksem mocht worden teruggeworpen of afgeleid, waardoor gevaar werd voorkomen.

Zóó beschouwd kan de overzetting toch zeker wel door den beugel.

K. L. SCHAMP.

1) Zie diens artikeltje in „Buiten” van 3 Juli 1.1. (blz. 262).